

A. D. Jørgensen: Kong Kristian VIII og den danske sag i Nordslesvig (Sonderjydske Aarbøger 1894. S. 249—83). **Kristian VIII og Nordslesvig** (Sonderjydske Aarbøger 1895. S. 45—176).

Der har vel aldrig været nogen slægt, som ikke, når den på de gamle dage så tilbage på, hvad der var sket i dens ungdom, i meget måtte ændre den dom, som den da fældede over personer og begivenheder. Dette er også tilfældet, når de, der have oplevet begivenhederne i 1848—50, kaste blikket tilbage til den tid. Det kan for så vidt ikke en gang mere koste os synderlig overvindelse at tilstå, at vi den gang så ensidigt på de store begivenheder, vi oplevede, som de fleste, der overhovedet kunne huske dem, vare så unge, at deres mening ikke kunde være selvstændig, men kun en afspejling af deres omgivers. Det er vist nok, at der den gang var en så urokkelig bevidsthed om det danske folks afgjorte ret i den kamp, det forte, at kun få formåede at se andet end urene motiver hos modstanderne.

Mod denne samtidens betragtning måtte der komme en reaktion; livet var lige så lidt da som nu så usammensat, at hele retten var på den ene side og hele uretten på den anden. Men denne upartiskhedens reaktion har ogsaa sine store farer. Den vejen og målen af ret og uret, som da må finde sted, bliver let smålig, og det billede, der stilles os for øje, får med hele sin nøgterne billighed mindre sandhed end det, som fremstilles af dem, der selv føle sig som part i sagen.

Dette skal langt fra anvendes paa rigsarkivar Jørgensen, der visselig trods nogen føler sig som part i sagen, når han skriver om Slesvig. Men dog er der i de her omhandlede afhandlinger steder, hvor der stikker en upartiskhed frem, der ikke deler retfærdigt. Det hedder således s. 46: „Vi kan ikke blive stående ved opfattelsen af den slesvigholstenske bevægelse som et ondsindet oprør fra første færd, lige så lidt som vi ønsker, at vore modstandere skal slaa sig til ro med at opfatte danskheden i Nordslesvig som frugten af en dansk propaganda. Begge de nationale strømninger voksede op samtidigt og havde begge såvel en historisk som en folkelig ret.“ — Det er

utvivlsomt, at Slesvigholsteinismen ikke „fra første færd“ var, hvad den blev, da gnisterne fra den franske revolution tændte alt det tønder, der hele århundredet igennem var ført sammen. Men jeg skal dog anføre en ytring af C. Moltke, rigtignok først fra 1847; men den gang kunde heller ingen forudse, hvad det næste år skulde føre med sig; han skrev da til grev F. Reventlow Preetz: „Jeg kender de danske nøje: de ville kun bevare, ikke erobre; men ordførerne i hertugdømmerne ville erobre Slesvig for Tyskland; det er en skrigende uret, det er mere, det er højforræderi: jeg vil kæmpe mod denne anmasselse, der oprører min tyske retsfølelse, og vil ikke hvile, før der er erhvervet fuldkommen ligeberettigelse for begge nationaliteter i Slesvig“¹⁾. Det forekommer mig, at den holstenske greve her dømmer retfærdigere end den danske historiker. Det er ubilligt at stille Slesvigholsteinismen og „den danske propaganda“ over for hinanden. Ti Danmark har aldrig villet fordanske Sydslesvig, men Slesvigholstenerne have villet fortyske Nord-slesvig. Den anerkendelse af de bestående sprogforhold, som den provisoriske Regering afgav 1848, er intet værd; enhver ved, hvorledes det var gået, hvis oprøret ikke var bleven nedslået; vi have jo desværre billedet stillet tydeligt for vore øjne. Det er fremdeles ubilligt at sige, at både den danske og den tyske bevægelse havde en historisk og folkelig ret; ti Slesvigholstenernes historiske ret kunde dog aldrig strække sig videre end til en bevarelse af den hidtilværende forbindelse mellem Holsten og Slesvig, og denne vilde sikkert aldrig være bleven brudt, havde ikke oprøret gjort det nødvendigt; men partiet havde kun historisk uret, når det vilde tilegne Tyskland Slesvig og med trods mod al historisk ret fornægtede den danske kronens ret til det „secundum tenorem legis regiae“. — Heller ikke er det rigtigt, at de to bevægelser voksede op samtidigt; den slesvigholstenske har mindst en menneskealder forud for den danske modbevægelse.

Den slesvigholstenske bevægelse og Danskhedens ret i Slesvig må ikke stilles på en linie, ikke fordi derved en af

¹⁾ Hist. tidsskr. III. 5. 233.

vore illusioner vilde briste, det måtte vi finde os i, hvis den var usand, men fordi den hidtilværende danske betragtning af denne sag i alt væsentligt er den sande og rette. Der kan fra dansk side være begået fejltagelser og uretfærdigheder i det enkelte, der kan være mange af de mænd, vi da beundrede, som vi må finde os i, at der bliver plukket adskillige fjer af, ligesom forf. plukker fjer af L. Skau. Men sligt må ikke forvirre billedets helhed. Den historiske og den folkelige ret var på den danske og uretten på den slesvigholstenske side, hvor meget der end her mangan gang kan siges til undskyldning.

Det er kun lejlighedsvis, at denne bestræbelse for upartiskhed kommer frem i de her anmeldte afhandlinger; men forf. har andre steder udtalt sig på lignende måder. Det forbavsede vist mange at læse om hertugen af Augustenborg, at „der er en kraft og konsekvens i hans optræden, en intelligens i hans tankegang og en overlegenhed i hans tale og stil, som i og for sig vilde gøre ham til en fremragende skikkelse mellem de mange ubetydeligheder, som i de tider vandt et navn i vort offentlige liv“¹⁾. Er det ikke en mere træffende dom, kong Christian VIII fælder over ham, når han i anledning af hans udtalelser mod det danske sprogs ret i stænderforsamlingen 1842 sagde til ham, at det i det mindste var uklogt at tale således, når man vilde være konge i Danmark²⁾? Hvem har haft større udsigter og dårligere forspildt dem? Hele hans kraft, konsekvens, intelligens og overlegenhed førte den stolte aristokrat ind i et demokratisk oprør, i hvis bølger han sank ynkeligt til bunds, endnu før dets sag var tabt.

Dog jeg skal vende mig til de anmeldte afhandlinger, af hvilke den sidste som bilag til den første indeholder en række aktstykker, der belyse Christian VIII's forhold til det slesvigske spørgsmål lige fra 1815 til hans død. Det er overordentlig værdifulde kilder, som her åbne sig for os, en del af dem, især kongens dagbøger, vistnok af den art, der ere utilgænge-

¹⁾ Biograf. lex. III. 555.

²⁾ Sønderjydske årbøger 1895, 111.

lige for andre. Det resultat, meddelelsen kommer til, indeholdes i slutningslinierne: „Christian VIII's død betegnede foreløbig en reaktion i national henseende; med ham var den eneste danske statsmand gået bort, som indtil da havde haft en klar forståelse af den danske nationalitets ret i Sønderjylland og dens politiske betydning for riget; måske den eneste danske statsmand, som overhoved har haft fuld tillid til dens egen indre kraft og selvhjælp, blik for nødvendigheden af dens gradvise emancipation og mod til at gennemføre den — mod overfor fjender og venner“. — Dette er så forskellig en dom over kongen fra alt, hvad både hans samtid og eftertiden have dømt, at man ikke kan andet end studse ved den; der er altid god grund til at blive betænkelig, når historien således vil vende op og ned på, hvad der hidtil har gældt for sandhed.

Dog er det langt fra, at her ikke skulde læres noget nyt om Christian VIII. Dette er især tilfældet med meddelelserne om, hvorledes han før sin tronbestigelse har haft øjet åbent for betydningen af, at den danske nationalitet i Slesvig beskyttedes, og for misligheden af, at båndet mellem begge hertugdømmerne knyttedes fastere, som det især skete ved oprettelsen af den fælles regering og den fælles overdomstol (1834). Da han besteg tronen, kan det med en vis ret siges, at ingen her i landet havde en klarere overbevisning om farerne ved den til bevidsthed vægnende Slesvigholsteinisme.

Men når vi komme til selve hans regeringstid, da har forf. formentlig fejlet ved at fremstille denne, som om kongen havde været en konsekvent mand, der havde fulgt en plan fra begyndelsen til enden, medens der i de få år, han regerede, må skelnes mellem flere perioder, i hvilke han optrådte meget forskelligt og var forskellig indflydelse underkastet. Jeg skal søge at påvise dette, væsentlig ved hjælp af det materiale, forf. selv har bragt tilveje.

Det var allerede et halvt år efter sin tronbestigelse, kongen udstedte sprogeskriptet af 14. Maj 1840. Dette udstedtes i henhold til et af de slesvigske stænder 1838 udtalt ønske og bestemte, at det danske sprog skulde indføres som retssprog hvor det allerede var kirke- og skolesprog. Denne

bestemmelse blev i virkeligheden den største, ja man kan sige den eneste kraftige forholdsregel, der gennemførtes til fordel for den danske nationalitet i Christian VIII's tid; ti de beslutninger, han tog i sine sidste leveår, nærede han ikke at få sat i værk; men den var også et skridt af største betydning, især fordi der i modsætning til tidligere lignende bestræbelser (reskr. 15. December 1810) blev sørget for, at befalingen udførtes. Hele sin regeringstid igennem drog kongen en priselig omsorg for, at dette skulde blive tilfældet, og på mange måder, ikke mindst på sine rejser i Slesvig, forvissede han sig om, at embedsmændene efterkom hans villie, og han var døv for den slesvigske ständerforsamlings andragende om ophævelsen af det reskript, den selv havde andraget på. Det er utvivlsomt, at forf. har ret i, at kongen herved betegnede, at han vilde slå ind på en anden politik over for Slesvig end den, som hidtil var bleven fulgt; men der skulde ikke blive megen konsekvens i den nye kurs.

I året 1842 fandt der store forandringer sted i ministeriet og mellem de højere embedsmænd. Den gamle statsminister Møsting og statholderen i Slesvig landgrev Frederik af Hessen søgte i begyndelsen af året begge deres afsked; kongens svoger, prinsen af Noer, søgte om at blive landgrevens eftermand; kongen nærede med grund betænkeligheder herved, men lod ham dog kalde til København og efter nogle samtaler virkelig udnævne til statholder og kommanderende general i hertugdømmerne. Følgen deraf var, at endnu en af ministrene, O. Moltke, tog anledning til at søge sin afsked¹⁾, og en tredje, Krabbe Carisius, benyttede kongen en lejlighed til at skille sig af med. — I deres sted udnævntes A. S. Ørsted og præsidenten i det tyske kancelli H. Reventlow Criminil til ministre; til det tyske kancelli kaldtes den sidstes broder Joseph, i hvem kongen den gang mente at have gjort et godt valg, men han havde

¹⁾ At dette var tilfældet, må anses for utvivlsomt. Se Sønderjydske årb. 1895, 107: Følgen heraf har været grev Moltkes retraite² (kongens dagbog) samt Ørsted „Oplysning for vælgerne“ 1848 s. 9: „Det turde nærne sig sandheden, at O. Moltke gik af, fordi han misbilligede prinsens udnævnelse“.

næppe talt med ham, før han mærkede, at han var en ivrig Slesvigholstener¹⁾.

Derimod kunde det med rette siges, at han havde gjort et godt valg i Ørsted og H. Criminil. Den sidste var en fuldkommen loyal mand, vist nok ikke med store ævner, men dannet og omgængelig, ikke uvillig til at gå ind på liberale reformer, og ligesom Ørsted opfattede han sin stilling aldeles som en kongens tjeneste. Han kunde modsætte sig forholdsregler, som han ikke billigede, men skulde de dog gennemføres, medvirkede han loyalt dertil. Om Ørsted er det overflødigt at tale, han havde længe indtaget en sådan stilling, at han måtte anses for selvskrevet til at blive minister, og kongen havde ret, da han anviste ham sæde i statsrådet med de ord, at enhver fædrelandsven vilde glæde sig ved at se ham indtage det.

Men hvorfor valgte kongen prinsen af Noer til statholder? Det er ikke tilstrækkeligt her at sige, at denne post bestandig var bleven beklædt af en slægting af kongehuset; det satte kongen sig jo let ud over 4 år senere. Der er næppe spørgsmål om, at om forandringerne 1842 end ikke tilsigtede at begunstige hertugdømmerne, så benyttedes dog anledningen dertil. Kongen var i de første år ilde tilfreds med det liberale parti i Danmark, og han kunde have grund dertil. Den rigelige plads, der nu indrømmedes mænd af hertugdømmernes aristokrati på de overordnede pladser, var sikkert et tegn på, at han i deres loyalitet søgte en støtte, når denne følelse mange gange syntes så svag i kongeriget. Men hvilken end hensigten var med de trufne valg, skulde det snart vise sig, at de fik betydning for kongens holdning i den strid, der var brudt ud mellem hans undersætter.

I efteråret 1842 var det, P. H. Lorenzen talte dansk i den slesvigske stænderforsamling. Dette fremkaldte atter en forhandling i stænderforsamlingen i Viborg, hvor Ørsted under den foreløbige forhandling, idet han stræbte at standse sagen,

¹⁾ Om prinsen af Noers ansættelse og den misstemning, den vakte, se Allen, det danske sprog i Slesvig II, 287.

lod sig henrive til at bruge et så ubetænksomt ord som, at han fandt det uværdigt at understøtte et sådant forhold som det, der var brugt af den deputerede Lorenzen¹⁾. Ved den endelige behandling af det af den deputerede herredsfoged With stillede forslag faldt der så skarpe ytringer, at Ørsted udelukkede beretningen om mødet af stændertidenden. Det var ikke blot det liberale parti, der den gang i Viborg ikke havde stor betydning, som følte sig oprørt over den behandling, der var bleven Lorenzen til del, men også ældre konservative mænd som biskop Tage Müller og oberst Brock. Og som det gik her, således gik det over hele landet, efterretningen om det overmod, den slesvigske forsamling havde vist, gik som en løbeild, der tændte alle vegne. Det danske folks øjne vare på en gang blevne åbnede for den fare, der truede det.

Det burde sikkert den gang have været erkendt af regeringen, at den bevægelse, denne sag havde vakt, var så stærk, at den ikke kunde dæmpes, men vel ledes, og det var utvivlsomt en fejl, at den lod det få udseende af, at den selv stod fjendtlig overfor den nationale bevægelse og overlod den liberale opposition at støtte den. Hvis det var kongens og statsmændenes alvor at bekæmpe separatismen i hertugdømmerne, kunde det blive en stor støtte for dem, at der var en virkelig offentlig mening i kongeriget for sagen, og man var nu kommet så vidt, at der ikke længer var nogen undskyldning for det, når man blev stående ved den gamle absolutistiske betragtning, at enhver indblanding af folket i regeringssager kun var en hindring og en ubekvemmelighed.

Forf. har (s. 47) henvist til Ørsteds skrifter som en kilde, hvorefter mange af de gængse domme om den tids begivenheder kunde rettes. Jeg skal mindst af alle nedsætte Ørsteds værdi som menneske, statsmand og forfatter; hans skrifter ere virkelig en uvurderlig kilde til tidens historie. Men skulde den skrives efter dem, vilde den dog komme til at se underlig ud. Ørsted gjorde helt ud, hvad forf. stundom er nær ved, idet han aldeles stillede den danske og tyske natio-

¹⁾ Stændertid. sp. 1660.

nale bevægelse i samme linie. For ham havde staten to fjender: Slesvigholsteinismen og, hvis jeg alt her må bruge denne benævnelse, det nationalliberale parti, hvis organ det af ham forhadte „Fædreland“ var. Det var dette sidstes „usalige politik“, som han nu med største sorg så få ny vind i sejlene, da den rent liberale politik netop begyndte at sygne hen, fordi de virkelige reformer, regeringen indførte, tog løftelsen fra den. Han betragtede kun Lorenzens optræden som en ulykke for staten; fra den tid, siger han, blev udsigterne til en heldig udjævning af forholdene for alvor mørke¹⁾. Men det blev netop hans anskuelser, der fik den største indflydelse på de skridt, kongen i denne sag måtte gøre. Denne delte dem i den tid ganske, også han stillede de to partier ganske på samme linie: Slesvigholstenerne ville ganske fortyske Slesvig, de danske radikale derimod rive Slesvig ganske fra Holsten. Det er mærkeligt, at det i den grad kunde overses, at separatismen i hertugdømmerne var opstået og havde vokset sig stærk i en tid, da intet menneske i Danmark tænkte på at løse forbindelsen mellem dem. Ørsted har dog tidt nok skildret Slesvigholsteinismens genesis lige fra den tid, da forordningen om landskatten af 15. December 1802 udkom²⁾. Det måtte nu, 40 år efter, have kunnet indses, at den kun kunde standses ved en modstrøm fra dansk side.

Da Lorenzen klagede over forsamlingens adfærd mod ham, tilskrev kongen d. 2. December dennes præsident Falck og misbilligede Lorenzens adfærd, men tillige pålagde han forsamlingen at gøre forslag til, hvorledes det kunde undgås at forholde de danske deres naturlige ret til at tale deres modersmål. Om forsamlingens svar herpå³⁾ siger forf. med rette: „noget impertinentere kan ej tænkes“. — Der skulde nu affattes en skrivelse til det tyske kancelli i anledning af forsamlingens betænkning. Kongen talte med Ørsted, men

¹⁾ Oplysning for vælgerne 1848 s. 13. For opretholdelsen af den danske stat i sin helhed s. 41.

²⁾ Især i: For opretholdelsen af den danske stat s. 99 f.

³⁾ Se Allen. Det danske sprog i Slesvig II, 307.

fandt ham ubestemt. Han forfattede da selv en koncept, som han gav Tillisch. Denne bragte ham dagen efter et andet udkast, som han fandt flovt, ubestemt og uforståeligt: „Det mangler på mod til at sige Slesvigholstenerne sandheden, og man glemmer, hvad jeg skylder Danmark“. Han talte derefter med alle ministrene særskilt, og Ørsted gav ham et nyt udkast, „noget formildet mod mit“. Dette oplæstes i statsrådet d. 8. Februar, der varede over 6 timer. J. Criminil betragtede alle forholdsregler til gavn for de danske som „Neuerungen“, men kongen bestyrkedes i overbevisningen om nødvendigheden af at udtale sig og af, at de trufne foranstaltninger med fasthed gennemførtes. Ørsteds koncept bifaldtes af ministrene, kun ytrede H. Criminil, at dens bekendtgørelse vilde vække megen misfornøjelse i hertugdømmerne. — D. 10. holdes der atter statsråd. J. Criminil udtalte sig for, at intet burde ske, der kunde svække den gode stemning i hertugdømmerne, og talte tydeligt Slesvigholstenernes sag. Stemmann og V. Moltke udtalte sig bestemt for at varetage det danske folks ret. H. Criminil fandt intet mod reskriptet at erindre, men vilde ikke have det offentliggjort. Ørsted var ej for overordentlige foranstaltninger, der kunde genere det tyske kancelli i sprogsagens behandling. Kongen bestemte sig da til at undlade offentliggørelsen, der foretoges endnu nogle forandringer efter H. Criminils forslag, og resultatet blev, at reskriptet udtalte, at da den slesvigske forsamling havde skuffet kongens forventning om at fyldestgøre den under 2. December 1842 til det rettede opfordring, skulde kancelliet udarbejde et lovudkast i overensstemmelse med dette reskript, hvorhos en nøje efterkommelse af resk. 14. Maj 1840 indskærpedes (s. 117—120). Dette sidste skyldes kongen personligt; man får det bestemte indtryk, at han heri har søgt en trøst og oprejsning, fordi han i hovedsagen måtte give efter for sine rådgivere.

Kongen har givet hele dette resultat et træffende skudsmål, i det han kalder det „en halv mesure“, og forf. har leveret os et slående eksempel på, hvorledes en halv mesure fremkommer i øjeblikke, hvor der i sandhed var trang til

bestemt handling. Hele denne forhandling giver os et andet syn paa kong Christian VIII end det, forf. har. Så vidt mig bekendt har ingen, i det mindste i senere tider, da man med nogenlunde ro kunde se tilbage på hans regeringstid, tvivlet om hans danske sind, hans gode villie og hans ubestridelige intelligens; men man har ikke tiltrot ham megen energi og fasthed. Forf. har udtalt sig om hans mærkelige ævne til at beherske de mennesker, han kom i berøring med¹⁾. Dette skal jeg lade stå hen; en konge har altid et fortrin for andre mennesker i den henseende. Men billedet har i ethvert tilfælde en anden side; ti han var ikke mindre tilbøjelig til at lade sig påvirke. Dette har forf. heller ikke lukket øjnene helt for; han siger, at „alt for mange indviedes i hans betænkkeligheder; han ønskede så at sige at høre alles mening, før han tog sin beslutning“²⁾. Men desto mere påfaldende er det, at han fremstiller hans holdning overfor det nationale spørgsmaal så mærkelig retlinet, medens det i virkeligheden var en kurve med stærke højninger. Dette stemmer også godt med, hvad vi vide fra andre områder, således med de afgørelser, der blev truffet i de kirkelige spørgsmål i hans dage; der vare de anskuelser, der til forskellige tider gjorde sig gældende, endnu mere indbyrdes afvigende end i den her omhandlede sag, og det er ikke vanskeligt at se, hvem der afvekslende havde indflydelse på kongen. — At kongen var vaklende overfor det nationale spørgsmaal kan ofte undskyldes; men hovedgrunden dertil var, at hele hans standpunkt var falskt, det vilde være upartisk, og derfor blev det uretfærdigt. Han havde ret i, at han lige så vel var de tyskes konge som de danskes; men han havde uret i, at tyske og danske skulde behandles ens, når de første havde uret og de sidste ret; derfor kom han ikke videre end til „halve mesurer“.

Til disse hørte også sprogpattentet af 29. Marts 1844, og det kunde ikke være andet efter den måde, hvorpå vi have set, at det blev indledt. Det gav som bekendt de danske en

¹⁾ Sønderjydske årbøger 1894. 267.

²⁾ Smstds., 272.

meget indskrænket ret til at tale dansk i stænderforsamlingen, for så vidt de ikke tiltroede sig færdighed i tysk og af den grund vilde bruge det danske sprog. Jeg skulde her, hvor det kun er mig magtpåliggende at påvise svingningerne i regeringens optræden ikke have anset det for nødvendigt at omtale det videre, når ikke forf. havde taget dets udstedelse i forsvar mod andre angreb på hans fremstilling¹⁾. Han fremhæver her, så vidt jeg forstår, især den formelle ret til at give reskriptet det anførte indhold, i det regeringen måtte henholde sig til et i stænderforsamlingen 1842 forkastet mindretalsforslag, der androg på en ordning som den, der nu indførtes, fordi dette forslag var det eneste korrekte, i det kun det svarede på det spørgsmål, kongen havde stillet til forsamlingen.

Hertil kunde der være meget at bemærke. Det omtalte forslag havde fået så lidt tilslutning i forsamlingen, at det var forkastet med 38 stemmer mod 2, og det var jo meget omtvistet, om fremgangsmåden var korrekt på et vigtigere punkt, i det patentet kun meddeltes til, ikke forelagdes for stænderne. Dertil kom, at den formelle korrekthed kun kunde være et underordnet hensyn, når man tænkte på den rækkevide, den trufne afgørelse vilde få; forhandlingerne, der gik forud, viste noksom, at man var sig bevidst, hvor betydningsfuldt et skridt der skulde gøres. Dog skal jeg ikke opholde mig her ved, lige så lidt som ved at kongen tilsidst fandt sig i at tage en bestemmelse tilbage om, at de dansktalende medlemmer også skulde kunne indlevere danske andragender.

Men det ser besynderligt ud, når forf. siger om sprogpatentet, at „det stod utvivlsomt for kongen og ministrene som en loyal og rundelig indfrielse af løftet af 2. Dec. 1842“ (kongens skrivelse til Falck). Hvorledes ministrene tænkte, skal jeg lade usagt; men kongen må have haft en underlig tankegang, hvis han har forestillet sig dette, efter at han skridt for skridt var vejet tilbage fra sit oprindelige standpunkt. Jeg skal kortelig repetere skridtene: kongens koncept til en skrivelse til kancelliet — Ørsteds koncept — skrivelsen skal ikke

¹⁾ Højskolebladet 1895 sp. 641 f.

offentliggøres — H. Criminils rettelser — bestemmelsen om danske andragender taget tilbage. — Dette har umuligt kunnet tilfredsstille kongen selv, hvorfor skulde han da tro, at det vilde tilfredsstille hans folk? — Uagtet forf. betoner, at vi ikke i sprogpatentet må se noget bevis på kongens vankelmødighed, synes det dog netop at indlyse af alt, hvad han selv meddeler, at sammenhængen er den, at kongen under indflydelse af de 1842 kaldede statsmænd forlevedes til mod sin villie at stille sig så upartisk, at han blev uretfærdig.

Forf. siger¹⁾, at patentet vakte en storm i København, men det modtoges med ro i hertugdømmerne. Hertil er at bemærke, at stormen ikke blot blæste i København, men over hele kongeriget, og at den var hæftigst i det danske Slesvig. — Det skal villigt indrømmes, hvad man også måtte vente af kongen, at han optrådte mildt overfor ubesindigheder fra de danske Slesvigeres side, især hvor han med grund kunde føle sig personligt krænket (L. Skaus brev). Men det var dog ingenlunde altid, han gjorde lige skæl i dette tidsrum. Når han lukkede den slesvigske forening på grund af et ubetænksomt skridt (protokolekstrakten), medens han, da der under hans ophold i Haderslev vistes slesvigholstenske faner, nøjedes med at forsikre, at dette ikke skulde ske oftere, kan man næppe en gang mere sige, at upartiskheden skete fyldest.

Men der skulde ske en forandring heri. Allerede i begyndelsen af året 1846 viste kongen tilbøjelighed til at komme det liberale parti i Danmark imøde²⁾. Men årets hovedbegivenhed blev dog udstædelsen af det åbne brev om arvefølgen d. 8. Juli. Dette var foranlediget ved en forhandling i østifternes ständerforsamling og udarbejdet i en kommission, vist nok væsentlig af H. Criminil. Men det var dennes mening, at de resultater, man kom til, at Slesvig og Lauenburg arvedes sammen med kongeriget, medens arveretten, når mandsstammen

¹⁾ Sonderjydske årbøger 1844, 264.

²⁾ Ophævelsen af det såkaldte „bondecirkulære“ 12. Maj, den midlertidige plakat om trykkefriheden 3. Juni. Også kong Oscars besøg i København var et tidernes tegn.

uddøde, var usikker for det meste af Holstens vedkommende, kun skulde tjene til efterretning for regeringen; men i statsrådet fremtrådte den mening, at der straks skulde finde en bekendtgørelse sted. Desværre meddeler forf. ikke kongens dagbogsudtalelser om denne sag, der vilde have stor interesse. Vi må derfor holde os til Ørsteds som sædvanligt meget forbeholdne udtalelser¹⁾. Der er vel næppe tvivl om, at det var V. Moltke og Stemann, der holdt på offentliggørelsen, ligesom det vist nok var den sidste, der konciperede brevet. Criminil og Ørsted derimod modsatte sig den til det yderste, og man kan ikke undre sig derved; ti i virkeligheden udtalte det jo, at kongen og hans råd nu i alt væsentligt vare komne til det samme resultat, som det ejderdanske parti al tid havde anset for det rette. — Der skete nu en lige så betydningsfuld forandring i embedsbesættelserne som 1842, prinsen af Noer og J. Reventlow Criminil tog deres afsked, L. N. Scheele blev præsident for den slesvigske regering og V. Moltke for det tyske kancelli, hvortil kom, at Stemann nu fik større indflydelse i statsrådet på Ørsteds og Criminils bekostning. Jeg skal her ikke dvæle ved de mange punkter, hvorpå det viste sig, at kongen nu var kommet til den rette betragtning, at han måtte støtte sig til det danske folk, hvis han skulde besejre den oprørske bevægelse mellem sine tyske undersætter.

Opgaven har kun været at vise, at Christian VIII's regeringstid ikke kan bedømmes som en enhed, men at den deler sig i tre afsnit, og at det ligeledes er langt fra, at der er enhed og sammenhæng i kongens handlemåde. -- Jeg skal endnu anføre en ytring i den retning af C. Moltke i det alt en gang citerede brev til Reventlow Preetz: „Vor regering har til 1842 afgjort været populær; fra 1842—1846 har den tabt i denne henseende, ene og alene fordi den syntes at vakle; siden 1846 har den afgjort vundet“²⁾. Her er i få og klare

¹⁾ „For den danske stats opretholdelse i sin helhed“ s. 149, 157, 163. Smågn. „Arveprinsens vægning ved at underskrive fællesforf. af 2. Okt. 1855“ s. 6.

²⁾ Hist. tidsskr. III, 5, 231.

ord udtalt, hvad jeg ovenfor har søgt nærmere, om end i stor ufuldstændighed, at påvise. — Også Ørsted kan på sin vis føres som vidne for rigtigheden af min fremstilling; ti så vidt mig bekendt taler han intet sted om den danske regerings politik overfor Slesvigholstenerne efter 1846. Det er bestandig den foregående periode han forsvarer, vist nok fordi han intet ansvar følte for, hvad der senere foretoges, ligesom han ikke billigede det. Han blev stående på standpunktet fra 1842—46 lige til sin død.

Jeg har i det foregående anset det for unødvendigt at komme ind på at omhandle de vanskeligheder, der kunde opstå ved, at Nordslesvigerne ingenlunde på den måde vilde være danske, at de vilde indlemmes i kongeriget. Ti så vist, som dette er, havde det ingen betydning for de forhandlinger og foranstaltninger, der fandt sted i Christian VIII's tid, da det kun gjaldt om at skaffe det danske sprog sin ret; på dette punkt var der ingen uenighed mellem de to dele af folket nord og syd for Kongeäen.

L. Koch.
